

ביאורים

162 1- אמיתות המסורת

מההודות אור עציין

לאחר שבפרקים הקודמים עמד רבנו על כך שאנו חייבים לשמוע לקול ה' ולקיים מצוותיו, ולאחר שהוכיח לנו שחייבים לשמוע לקול הנביאים, עתה הוא מבהיר מדוע התורה אינה מורכבת רק ממצוות המחייבות אותנו אלא מובאים בה ספורים רבים על האבות.

163 בתורה כתובות בקיצור תולדות עם ישראל, שמהן ניתן ללמוד את דרך החיים הנכונה, ועליהן נוספו המצוות והוצמד להן השכר שיקבל האדם כאשר יקיים את המצוות המוטלות עליו. מבנה זה הוא המבנה של כל ספרי הנביאים ושל כל ספרי הדתות שבעולם, המורכבים משלושה אלמנטים: תחילה כותבים את הדברים שיש לעשות ואת אלה שאסור לעשות, לאחר מכן כותבים את השכר למי שעומד בכך ואת העונש למי שלא עומד בכך, ולבסוף מביאים סיפורים על אנשים שעשו מה שצו ורווח להם, ועל אנשים שלא הקשיבו לציוויים ונענשו. כל הדרכה צריכה להיות מורכבת משלושת המרכיבים הללו - אזהרה, שכר ועונש וסיפור מאמת.

164 אנו מתנהגים כך גם בחיי היום יום, למשל (משל זה מובא בספרא פרשת אחרי מות א, ב וברשי" ויקרא טז, א), כאשר אדם חולה והוא הולך לרופא, והרופא רואה שסיבת המחלה היא יתר לחץ דם, אם הוא רק מצווה אותו לא לאכול בשר ולא לשתות יין, הוא מועיל לו אך רק באופן חלקי; ואם הוא מוסיף ומפרט את הנזק שיכול להיגרם לחולה אם לא יקשיב לו - הוא עלול להתעלף, ואם הוא ימשיך לעבור על ההוראות הוא יצטרך להתאשפז בבית חולים, ואם גם שם הוא לא יקשיב לרופאים הוא יגיע לכלל מוות - הוא מגביר את התועלת שבהוראות אך עדיין לא באופן שלם; ואם הרופא ממשיך ומספר לו על אדם פלוני שחלה באותה מחלה והמשיך לאכול בשר ולשתות יין ודבר זה גרם לו תחילה לעילפון עד שלבסוף הוא נפטר, ולעומת זאת אדם אחר שהקשיב לרופא ונרפא לחלוטין מן החום, הוא משלים את התועלת שבהוראותיו. לכן כל ספר הדרכה חייב לכלול את שלוש הנושאים האלה.

165 ה' ידע שבמשרת הדורות הבאים יהיו אנשים שלא ראו בעיניהם את הניסים, וכדי שהם יוכלו להאמין בו ובהוראתו הוא טבע באדם את האמון בסיפורים שהוא שומע מאנשים אחרים ואת היכולת לדמיין כאילו הוא היה באותו המקום וראה ושמע את אותו הסיפור. האדם מאמין בנתונים וסיפורים שאחרים מספרים לו וחי על פיהם, למשל אדם הרוצה לבחור מלאכה ממנה הוא יוכל להתפרנס בכבוד, שואל אנשים והם מספרים לו על מלאכה פלונית שהיא מאוד מתאימה לו וניתן להתפרנס ממנה בכבוד והוא מאמין להם. אילו לא האמון הזה, הוא לעולם לא היה מוצא עבודה טובה בשבילו. האמון בסיפורים גם מונע מן האדם סכנות, למשל כאשר אומרים לו לא ללכת בדרך פלונית מפני שהיא מסוכנת והוא נמנע ללכת מאותה הדרך, אף ששמע זאת מפי אנשים שמעולם לא הכיר.

166 אמון זה הוא מחויב המציאות. הן במישור הכללי, כגון בעניין הנהגת הממשלה את תניינה - דרכו של המלך לצוות את העם על ידי שליחים, ואם אנשים לא יאמינו לשליחים אלא רק למלך עצמו, לעולם לא הייתה יכולה להיות הנהגה, מפני שלמלך אין זמן לעבור בכל מקום ולצוות את העם. והן במישור הפרטי - אדם ללא אמון לא יכול לדעת מי היה סבו אם לא ראהו, וכן מה היא ירושת אביו, והוא לא יכול לדעת בוודאות מי היא אימו שהרי הוא לא ראה אותה ברגע שילדה אותו אלא סיפור לו שהיא אימו, וכל שכן שהוא לא יכול לדעת מי הוא אביו לבד ללא אמון בדברי אחרים. על כן אנו צריכים לדעת שכל הוויית האדם וידיעתו בנויה על ידיעות שאחרים סיפרו לו, ומי שלא מאמין בכך דומה לשיטה השלוש עשרה במאמר הראשון.

167 מסורת אמינה היא בדיוק כמו ראיית דבר על ידי העיניים, ועל כך אמר ירמיה (ב, י-יא): "כי עברו איי כתיים וראו וקדר שלחו והתבוננו מאד וראו הן היתה כזאת, ההמיר גוי אלהים והמה לא אלהים". ירמיה אומר לבני ישראל - לכו אל כתיים וקדר ותשאלו אותם האם היו עמים שהחליפו את האל שלהם באל אחר, אף שבאמת אלה אינם אלים. ירמיה אומר: "והתבוננו מאוד", וזאת מפני שיש הבדל מהותי בין ראייה בפועל לבין מסורת העוברת מפה לאוזן, שהרי המסורת יכולה להתעוות מפאת שני דברים: א. כאשר אדם טועה בשוגג - מחליף או משמיט פרטים מן הסיפור. ב. כאשר אדם משנה את הסיפור במזיד, בגלל איזו שהיא מטרה שיש לו. ולכן יש להתבונן מאוד.

168 אלא שאם כן, כיצד ניתן להאמין למסורת? אלא שטעות במסורת יכולה להיווצר רק ביחידים המעבירים דבר, אולם המסורת שלנו בנויה על יציאת מצרים, מעמד הר סיני וכו' - ניסים שקרו להמון העם, ולא יכול להיות שכל האנשים האלו ישקרו את אותו השקר יחד או ישכחו כולם את אותם הפרטים, הרי חייב להיות אחד לפחות שיאמר את האמת והשקר יתגלה לעיני כל, ולכן אין לנו אלא לקבל את הסיפור שסיפרו לנו כאמיתי.

1-162 ואחר פן אבאר ענין ספרי הקדש, 163 ואמר כי הוא קצר לנו מכלל מה שהיה בזמן החולף הגדות נתקן בהם לעבודתו, זכרם בספרו, וחבר אליהם מצותו, וסמך אליהם מה שהוא גומל עליהם, והיה זה תועלת קימת לעולם. והוא שכל ספרי הנביאים וספרי החכמים מכל עם, אף על פי שהם רבים, אינם כוללים כי אם שלשה פרשים. תחלתם בסדור הצווי והאזהרה, והם שער אחד, והשני, גמול וענש, והם פריהם, והשלישי, הגדת מי שהיטיב בארצות והצליח, ומי שהפסיד בהם ואבד. כי התקון השלם לא יהיה כי אם בקבוצת אל השלשה. 164 והמשל בזה אמר, כמי שנכנס אל חולה שיש לו קדחת, והתברר לו כי סבת חליו תגברת הדים. ואם אמר לו: אל תאכל בשר ואל תשתה יין, כבר תקן מענינו, ולא התקון השלם, ואם יוסיף ויאמר לו: שלא תטרוף דעתך, כבר הוסיף בתקון, ואינו עד עתה שלם, עד שיאמר לו פאשר קרה לפלוני, וכאשר יעשה זה כבר נשלם תקונו. ועל פן קבצו הספרים אלה השלשה פרשים, ואיני צריך לזכר דבר מהם מפני רבם.

האדם מאמין במה שמספרים לו (בהגדה)

165 ואחר פן אמר שהחכם יתעלה, מדעתו שתורותיו ודברי אותותיו צריכים בארץ הזמן אל מעתיקים, כדי שיתאמתו לאחרונים כמו שהתאמתו לראשונים, שם בשקלים מקום לקבול ההגדה הנאמנת ובנפש מקום להתישב בה כדי שיתאמתו בו ספריו והגדותיו. ואני רואה לזכר חלקים מאמתות ההגדה, וללא כי הנפשות מתישבות שיש בעולם הגדה אמתית, לא היה אדם מקרה מה שדרכו לקותו ממה שייבשר בו בהצלחה בסחורה והתועלת במלאכה פלונית שכח האדם וצרכו מושמים לקנות, ולא היה גם כן ירא ממה שיארים ממנו - מספנת הדרך הפלוני ומן ההכרזה במניעת המעשה הפלוני, אם לא יקרה ויירא יפסדו לו כל עניניו. 166 אם לא יחשב שיש בעולם הגדה, לא יקבלו מצות מלכם ולא הזרתו, כי אם בעת שיארו אותו בעיניהם וישמעו דבריו באזניהם, וכשלא יהיה עמם יסתלק קבול מצותו והזרתו, ואלו היה זה פן, בטלה ההנהגה ואבדו הרבה מבני אדם. ולולי שיש בעולם הגדה אמתית, לא היה מגיע האדם לדעת שהו קנן אביו וזה ירשת קננו, וגם לא היה מגיע לדעת שהוא בן אמו, כל שפן שיהיה בן אביו, והיו עניני בני אדם בספקות, עד שלא יאמינו כי אם במה שיפיל חושם עליו בעת נפילתו בלבד. וזה הדעת קרוב מדעת המתעלמים אשר זכרנו במאמר הראשון.

מפסידי ההגדה

167 כבר אמרו בספרים כי ההגדה הנאמנת אמת נאמנת (הדבר) המשג בראות, הוא אמרו (ירמיה ב, ט) כי עברו איי כתיים וראו וקדר שלחו והתבוננו מאד, ולמה הוסיף בשער ההגדה והתבוננו מאד, אמר כי ההגדה יפל בה ההפסד מה שלא יפל במוחש משני צדדים. אחד מהם מדרך הסברא, והאחר מדרך ההגדה, ועל פן אמר והתבוננו מאד. 168 וכאשר השתדלנו באלה השני ענינים, איך נאמין ההגדה עליהם? מצאנו בשכל כי הסברא וההגדה אינם נעלמים אלא מן היחיד, אף הקבוצת הרב סברותם לא יתחלקו, אף אם יזידו ויסקימו על בריאת ההגדה לא יעלם זה בין ההמון מהם, אף תהיה הגדתם בכל מקום שתצא, תצא עמה הגדת הסקמותם. וכאשר תראה הגדת אבותינו בני ישראל על אלה השלשה פרשים, תמצאה נצלת מאלה הטענות ברורה נאמנת.

בזמן החולף - בעבר. הגדות - אמרות. שהוא גומל - השכר והעונש. הגדת - סיפור. מדעתו - מתוך ידיעתו. מעתיקים - מעבירים מדור לדור. בשקלים - בשכל האדם. ההגדה - מסורת, להאמין לדברים שלא ראית ממש בעיניך. לקנות - לרכוש את המלאכה. נפילתו - הרגשתו. הסברא - אנשים שטועים בהבנת הדברים. ההגדה - מזיד, אנשים שמטעים במקוון. אף - אף. הסקמותם - שהמציאו בשקר.